פרשת כי תצא

ספר דברים · עם פירוש רש״י

נוסח המקרא: מקרא על פי המסורה (CC BY-SA), באדיבות ספריא.
פירוש רש״י: Pentateuch with Rashi's commentary by M. Rosenbaum and A.M. Silbermann, 1929-1934 (Public Domain), באדיבות ספריא.
הקובץ מופץ בחינם ברישיון CC BY-SA: מותר להעתיק ולהפיץ, עם ציון המקור ובאותו רישיון.
geulaquiz.com

פרק כ״א

י כִּי־תֵצֵא לַמִּלְחָמָה עַל־אֹיְבֶיךָ וּנְתָנוֹ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּיָדֶךָ וְשָׁבִיתָ שִׁבְיוֹ׃

כי תצא למלחמה. בְּמִלְחֶמֶת הָרְשׁוּת הַכָּתוּב מְדַבֵּר, שֶׁבְּמִלְחֶמֶת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אֵין לוֹמַר וְשָׁבִיתָ שִׁבְיוֹ, שֶׁהֲרֵי כְּבָר נֶאֱמַר (דברים כ׳) לֹא תְחַיֶּה כָּל נְשָׁמָה׃

ושבית שביו. לְרַבּוֹת כְּנַעֲנִים שֶׁבְּתוֹכָהּ וְאַע״פ שֶׁהֵם מִשְׁבָּעָה אֻמּוֹת (ספרי; סוטה ל״ה)׃

י״א וְרָאִיתָ בַּשִּׁבְיָה אֵשֶׁת יְפַת־תֹּאַר וְחָשַׁקְתָּ בָּהּ וְלָקַחְתָּ לְךָ לְאִשָּׁה׃

אשת. אֲפִלּוּ אֵשֶׁת אִישׁ׃

ולקחת לך לאשה. לֹא דִּבְּרָה תּוֹרָה אֶלָּא כְּנֶגֶד יֵצֶר הָרַע, שֶׁאִם אֵין הַקָּבָ״ה מַתִּירָהּ יְשָׁאֶנָּה בְּאִסּוּר, אֲבָל אִם נָשָׂאָהּ סוֹפוֹ לִהְיוֹת שׂוֹנְאָהּ, שֶׁנֶּאֱמַר אַחֲרָיו ״כִּי תִהְיֶיךָ לְאִישׁ וְגוֹ׳״, וְסוֹפוֹ לְהוֹלִיד מִמֶּנָּה בֵּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה, לְכָךְ נִסְמְכוּ פָּרָשִׁיּוֹת הַלָּלוּ (תנחומא)׃

י״ב וַהֲבֵאתָהּ אֶל־תּוֹךְ בֵּיתֶךָ וְגִלְּחָה אֶת־רֹאשָׁהּ וְעָשְׂתָה אֶת־צִפָּרְנֶיהָ׃

ועשתה את צפרניה. תְּגַדֵּלֶם כְּדֵי שֶׁתִּתְנַוֵּל (ספרי; יבמות מ״ח)׃

י״ג וְהֵסִירָה אֶת־שִׂמְלַת שִׁבְיָהּ מֵעָלֶיהָ וְיָשְׁבָה בְּבֵיתֶךָ וּבָכְתָה אֶת־אָבִיהָ וְאֶת־אִמָּהּ יָרֵחַ יָמִים וְאַחַר כֵּן תָּבוֹא אֵלֶיהָ וּבְעַלְתָּהּ וְהָיְתָה לְךָ לְאִשָּׁה׃

והסירה את שמלת שביה. לְפִי שֶׁהֵם נָאִים, שֶׁהַגּוֹיִם בְּנוֹתֵיהֶם מִתְקַשְּׁטוֹת בַּמִּלְחָמָה בִּשְׁבִיל לְהַזְנוֹת אֲחֵרִים עִמָּהֶם (ספרי)׃

וישבה בביתך. בַּבַּיִת שֶׁמִּשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ, נִכְנָס וְנִתְקָל בָּהּ, יוֹצֵא וְנִתְקָל בָּהּ, רוֹאֶה בִּבְכְיָתָהּ, רוֹאֶה בְּנִוּוּלָהּ, כְּדֵי שֶׁתִּתְגַּנֶּה עָלָיו (ספרי)׃

ובכתה את אביה. כָּל כָּךְ לָמָּה? כְּדֵי שֶׁתְּהֵא בַּת יִשְׂרָאֵל שְׂמֵחָה וְזוֹ עֲצָבָה, בַּת יִשְׂרָאֵל מִתְקַשֶּׁטֶת וְזוֹ מִתְנַוֶּלֶת (שם)׃

י״ד וְהָיָה אִם־לֹא חָפַצְתָּ בָּהּ וְשִׁלַּחְתָּהּ לְנַפְשָׁהּ וּמָכֹר לֹא־תִמְכְּרֶנָּה בַּכֶּסֶף לֹא־תִתְעַמֵּר בָּהּ תַּחַת אֲשֶׁר עִנִּיתָהּ׃ {ס}

והיה אם לא חפצת בה. הַכָּתוּב מְבַשֶּׁרְךָ שֶׁסּוֹפְךָ לִשְׂנֹאתָהּ (שם)׃

לא תתעמר בה. לֹא תִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהּ, בִּלְשׁוֹן פַּרְסִי קוֹרִין לְעַבְדוּת וְשִׁמּוּשׁ ״עִימְרָאָה״, מִיסּוֹדוֹ שֶׁל רַ׳ מֹשֶׁה הַדַּרְשָׁן לְמַדְתִּי כֵּן׃

ט״ו כִּי־תִהְיֶיךָ לְאִישׁ שְׁתֵּי נָשִׁים הָאַחַת אֲהוּבָה וְהָאַחַת שְׂנוּאָה וְיָלְדוּ־לוֹ בָנִים הָאֲהוּבָה וְהַשְּׂנוּאָה וְהָיָה הַבֵּן הַבְּכֹר לַשְּׂנוּאָה׃

ט״ז וְהָיָה בְּיוֹם הַנְחִילוֹ אֶת־בָּנָיו אֵת אֲשֶׁר־יִהְיֶה לוֹ לֹא יוּכַל לְבַכֵּר אֶת־בֶּן־הָאֲהוּבָה עַל־פְּנֵי בֶן־הַשְּׂנוּאָה הַבְּכֹר׃

י״ז כִּי אֶת־הַבְּכֹר בֶּן־הַשְּׂנוּאָה יַכִּיר לָתֵת לוֹ פִּי שְׁנַיִם בְּכֹל אֲשֶׁר־יִמָּצֵא לוֹ כִּי־הוּא רֵאשִׁית אֹנוֹ לוֹ מִשְׁפַּט הַבְּכֹרָה׃ {ס}

פי שנים. כְּנֶגֶד שְׁנֵי אַחִים׃

בכל אשר ימצא לו. מִכָּאן שֶׁאֵין הַבְּכוֹר נוֹטֵל פִּי שְׁנַיִם בָּרְאוּי לָבֹא לְאַחַר מִיתַת הָאָב כְּבַמֻּחְזָק (ספרי; בכורות נ״א)׃

י״ח כִּי־יִהְיֶה לְאִישׁ בֵּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה אֵינֶנּוּ שֹׁמֵעַ בְּקוֹל אָבִיו וּבְקוֹל אִמּוֹ וְיִסְּרוּ אֹתוֹ וְלֹא יִשְׁמַע אֲלֵיהֶם׃

סורר. סָר מִן הַדֶּרֶךְ׃

ומורה. מְמָרֶה בְּדִבְרֵי אָבִיו, לְשׁוֹן מַמְרִים (דברים ט׳)׃

ויסרו אתו. מַתְרִין בּוֹ בִּפְנֵי שְׁלוֹשָׁה וּמַלְקִין אוֹתוֹ (ספרי; סנהדרין ע״א); בֵּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה אֵינוֹ חַיָּב עַד שֶׁיִּגְנֹב וְיֹאכַל תַּרְטִימַר בָּשָׂר וְיִשְׁתֶּה חֲצִי לֹג יַיִן, שֶׁנֶּאֱמַר ״זוֹלֵל וְסֹבֵא״, וְנֶאֱמַר (משלי כ״ג) ״אַל תְּהִי בְּסֹבְאֵי יָיִן בְּזוֹלְלֵי בָשָׂר לָמוֹ״; וּבֶן סוֹרֵר וּמוֹרֶה נֶהֱרָג עַל שֵׁם סוֹפוֹ, הִגִּיעָה תוֹרָה לְסוֹף דַּעְתּוֹ, סוֹף שֶׁמְּכֹלָּה מָמוֹן אָבִיו וּמְבַקֵּשׁ לְמוּדוֹ וְאֵינוֹ מוֹצֵא, וְעוֹמֵד בְּפָרָשַׁת דְּרָכִים וּמְלַסְטֵם אֶת הַבְּרִיּוֹת, אָמְרָה תוֹרָה יָמוּת זַכַּאי וְאַל יָמוּת חַיָּב (ספרי; סנהדרין ע״א)׃

י״ט וְתָפְשׂוּ בְנוֹ אָבִיו וְאִמּוֹ וְהוֹצִיאוּ אֹתוֹ אֶל־זִקְנֵי עִירוֹ וְאֶל־שַׁעַר מְקוֹמוֹ׃

כ׳ וְאָמְרוּ אֶל־זִקְנֵי עִירוֹ בְּנֵנוּ זֶה֙ סוֹרֵר֙ וּמֹרֶ֔ה אֵינֶ֖נּוּ שֹׁמֵ֣עַ בְּקֹלֵ֑נוּ זוֹלֵ֖ל וְסֹבֵֽא׃

כ״א וּרְגָמֻ֥הוּ כָל־אַנְשֵׁ֖י עִירוֹ֙ בָּאֲבָנִ֣ים וָמֵ֔ת וּבִעַרְתָּ֥ הָרָ֖ע מִקִּרְבֶּ֑ךָ וְכָל־יִשְׂרָאֵ֖ל יִשְׁמְע֥וּ וְיִרָֽאוּ׃ {ס}

וכל ישראל ישמעו ויראו. מִכָּאן שֶׁצָּרִיךְ הַכְרָזָה בְּבֵית דִּין; ״פְּלוֹנִי נִסְקָל עַל שֶׁהָיָה בֶּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה״׃

כ״ב וְכִֽי־יִהְיֶ֣ה בְאִ֔ישׁ חֵ֥טְא מִשְׁפַּט־מָ֖וֶת וְהוּמָ֣ת וְתָלִ֔יתָ אֹת֖וֹ עַל־עֵֽץ׃

וכי יהיה באיש חטא משפט מות. סְמִיכוּת הַפָּרָשִׁיּוֹת מַגִּיד שֶׁאִם חָסִים עָלָיו אָבִיו וְאִמּוֹ, סוֹף שֶׁיֵּצֵא לְתַרְבּוּת רָעָה וְיַעֲבֹר עֲבֵרוֹת וְיִתְחַיֵּב מִיתָה בְּבֵית דִּין (עי׳ תנחומא)׃

ותלית אתו על עץ. רַבּוֹתֵינוּ אָמְרוּ, כָּל הַנִּסְקָלִין נִתְלִין, שֶׁנֶּאֱמַר ״כִּי קִלְלַת אֱלֹהִים תָּלוּי״, וְהַמְבָרֵךְ ה׳ בְּסְקִילָה (סנהדרין מ״ה)׃

כ״ג לֹא־תָלִ֤ין נִבְלָתוֹ֙ עַל־הָעֵ֔ץ כִּי־קָבֹ֥ר תִּקְבְּרֶ֖נּוּ בַּיּ֣וֹם הַה֑וּא כִּי־קִלְלַ֤ת אֱלֹהִים֙ תָּל֣וּי וְלֹ֣א תְטַמֵּ֔א אֶת־אַדְמָתְךָ֕ אֲשֶׁר־יְהוָ֥ה אֱלֹהֶ֖יךָ נֹתֵ֣ן לְךָ֑ נַחֲלָֽה׃ {ס}

כי קללת אלהים תלוי. זִלְזּוּלוֹ שֶׁל מֶלֶךְ הוּא, שֶׁאָדָם עָשׂוּי בִּדְמוּת דְּיוֹקָנוֹ, וְיִשְׂרָאֵל הֵם בָּנָיו; מָשָׁל לִשְׁנֵי אַחִים תְּאוֹמִים שֶׁהָיוּ דּוֹמִים זֶה לָזֶה, אֶחָד נַעֲשָׂה מֶלֶךְ וְאֶחָד נִתְפַּס לִלְסְטִיּוּת וְנִתְלָה, כָּל הָרוֹאֶה אוֹתוֹ אוֹמֵר הַמֶּלֶךְ תָּלוּי. כָּל קְלָלָה שֶׁבַּמִּקְרָא לְשׁוֹן הָקֵל וְזִלְזוּל, כְּמוֹ (מלכים א ב׳) ״וְהוּא קִלְלַנִי קְלָלָה נִמְרֶצֶת״׃

פרק כ״ב

א׳ לֹֽא־תִרְאֶ֞ה אֶת־שׁ֤וֹר אָחִ֙יךָ֙ אוֹ֣ אֶת־שֵׂ֔יוֹ נִדָּחִ֖ים וְהִתְעַלַּ֣מְתָּ מֵהֶ֑ם הָשֵׁ֥ב תְּשִׁיבֵ֖ם לְאָחִֽיךָ׃

והתעלמת. כּוֹבֵשׁ עַיִן כְּאִלּוּ אֵינוֹ רוֹאֶהוּ׃

לא תראה ... והתעלמת. לֹא תִרְאֶה אוֹתוֹ שֶׁתִּתְעַלֵּם מִמֶּנּוּ, זֶהוּ פְּשׁוּטוֹ. וְרַבּוֹתֵינוּ אָמְרוּ פְּעָמִים שֶׁאַתָּה מִתְעַלֵּם וְכוּ׳ (ספרי; בבא מציעא ל׳)׃

ב׳ וְאִם־לֹ֥א קָר֖וֹב אָחִ֣יךָ אֵלֶ֑יךָ וְלֹ֣א יְדַעְתּ֗וֹ וַאֲסַפְתּוֹ֙ אֶל־תּ֣וֹךְ בֵּיתֶ֔ךָ וְהָיָ֣ה עִמְּךָ֔ עַ֖ד דְּרֹ֣שׁ אָחִ֑יךָ אֹת֖וֹ וַהֲשֵׁבֹתָ֥ לֽוֹ׃

עד דרש אחיך. וְכִי תַעֲלֶה עַל דַּעְתְּךָ שֶׁיִּדְרְשֶׁהוּ? אֶלָּא דְּרִישָׁהוּ שֶׁלֹּא יְהֵא רַמַּאי (בבא מציעא כ״ד; עי׳ ספרי)׃

והשבתו לו. שֶׁתְּהֵא בּוֹ הֶשְׂבָּה, שֶׁלֹּא יֹאכַל בְּבֵיתְךָ כְּדֵי דָּמָיו וְתִתְבָּעֵם מִמֶּנּוּ. מִכָּאן אָמְרוּ, כָּל דָּבָר שֶׁעוֹשֶׂה וְאוֹכֵל יַעֲשֶׂה וְיֹאכַל וְשֶׁאֵינוֹ עוֹשֶׂה וְאוֹכֵל יִמָּכֵר (בבא מציעא כ״ח)׃

ג׳ וְכֵ֣ן תַּעֲשֶׂ֗ה לַחֲמֹר֙וֹ וְכֵ֣ן תַּעֲשֶׂ֔ה לְשִׂמְלָתוֹ֙ וְכֵ֣ן תַּעֲשֶׂ֔ה לְכָל־אֲבֵדַ֥ת אָחִ֖יךָ אֲשֶׁר־תֹּאבַ֣ד מִמֶּ֑נּוּ וּמְצָאתָ֖הּ לֹ֣א תוּכַ֔ל לְהִתְעַלָּֽם׃ {ס}

לא תוכל להתעלם. לְכַבֵּשׁ עֵינְךָ כְּאִלּוּ אֵינְךָ רוֹאֶה אוֹתוֹ׃

ד׳ לֹֽא־תִרְאֶ֞ה אֶת־חֲמ֤וֹר אָחִ֙יךָ֙ אוֹ֣ שׁוֹר֔וֹ נֹפְלִ֖ים בַּדָּ֑רֶךְ וְהִתְעַלַּ֣מְתָּ מֵהֶ֔ם הָקֵ֥ם תָּקִ֖ים עִמּֽוֹ׃ {ס}

הקם תקים. זוֹ טְעִינָה – לְהַטְעִין מַשָּׂאוֹי שֶׁנָּפַל מֵעָלָיו׃

עמו. עִם בְּעָלָיו, אֲבָל אִם הָלַךְ וְיָשַׁב לוֹ וְאָמַר לוֹ הוֹאִיל וְעָלֶיךָ מִצְוָה אִם רָצִיתָ לְטָעֵן טְעֵן, פָּטוּר (שם ל״ב)׃

ה׳ לֹֽא־יִהְיֶ֥ה כְלִי־גֶ֖בֶר עַל־אִשָּׁ֑ה וְלֹא־יִלְבַּ֥שׁ גֶּ֛בֶר שִׂמְלַ֥ת אִשָּׁ֖ה כִּ֚י תוֹעֲבַ֣ת יְהוָ֔ה אֱלֹהֶ֖יךָ כָּל־עֹשֵׂ֥ה אֵֽלֶּה׃ {פ}

לא יהיה כלי גבר על אשה. שֶׁתְּהֵא דּוֹמָה לְאִישׁ, כְּדֵי שֶׁתֵּלֵךְ בֵּין הָאֲנָשִׁים, שֶׁאֵין זוֹ אֶלָּא לְשֵׁם נאוף (עי׳ ספרי)׃

ולא ילבש גבר שמלת אשה. לֵילֵךְ לֵישֵׁב בֵּין הַנָּשִׁים. דָּ״אַ — שֶׁלֹּא יַשִּׁיר שִׂעַר הָעֶרְוָה וְשֵׂעָר שֶׁל בֵּית הַשָּׁחִי (נזיר נ״ט)׃

כי תועבת. לֹא אָסְרָה תּוֹרָה אֶלָּא לְבוּשׁ הַמֵּבִיא לִידֵי תּוֹעֵבָה (עי׳ ספרי)׃

ו׳ כִּי יִקָּרֵא *(בספרי תימן קַן בקו״ף גדולה)קַן־צִפּוֹר | לְפָנֶיךָ בַּדֶּרֶךְ בְּכָל־עֵץ | אוֹ עַל־הָאָרֶץ אֶפְרֹחִים אוֹ בֵיצִים וְהָאֵם רֹבֶצֶת עַל־הָאֶפְרֹחִים אוֹ עַל־הַבֵּיצִים לֹא־תִקַּח הָאֵם עַל־הַבָּנִים׃

כי יקרא. פָּרָט לִמְזֻמָּן (חולין קל״ט)׃

לא תקח האם. בְּעוֹדָהּ עַל בָּנֶיהָ׃

ז׳ שַׁלֵּחַ תְּשַׁלַּח אֶת־הָאֵם וְאֶת־הַבָּנִים תִּקַּח־לָךְ לְמַעַן יֵיטַב לָךְ וְהַאֲרַכְתָּ יָמִים׃ {ס}

למען ייטב לך וגו׳. אִם מִצְוָה קַלָּה שֶׁאֵין בָּהּ חֶסְרוֹן כִּיס אָמְרָה תוֹרָה ״לְמַעַן יִיטַב לָךְ וְהַאֲרַכְתָּ יָמִים״, קַל וָחֹמֶר לְמַתַּן שְׂכָרָן שֶׁל מִצְווֹת חֲמוּרוֹת (שם קמ״ב)׃

ח׳ כִּי תִבְנֶה בַּיִת חָדָשׁ וְעָשִׂיתָ מַעֲקֶה לְגַגֶּךָ וְלֹא־תָשִׂים דָּמִים בְּבֵיתֶךָ כִּי־יִפֹּל הַנֹּפֵל מִמֶּנּוּ׃

כי תבנה בית חדש. אִם קִיַּמְתָּ מִצְוַת שִׁלּוּחַ הַקֵּן, סוֹפְךָ לִבְנוֹת בַּיִת חָדָשׁ, וּתְקַיֵּם מִצְוַת מַעֲקֶה, שֶׁמִּצְוָה גּוֹרֶרֶת מִצְוָה, וְתַגִּיעַ לְכֶרֶם וְשָׂדֶה וְלִבְנָדִים נָאִים, לְכָךְ נִסְמְכוּ פָּרָשִׁיּוֹת הַלָּלוּ (תנחומא)׃

מעקה. גָּדֵר סָבִיב לַגַּג, וְאַנְקְלוֹס תִּרְגֵּם ״תְּיָקָא״, כְּגוֹן תִּיק שֶׁמְּשַׁמֵּר מַה שֶּׁבְּתוֹכוֹ׃

כי יפל הנפל. רָאוּי זֶה לִפֹּל, וְאַע״פ כֵּן לֹא תִתְגַּלְגֵּל מִיתָתוֹ עַל יָדָךְ, שֶׁמְּגַלְגְּלִין זְכוּת עַל יְדֵי זַכַּאי וְחוֹבָה עַל יְדֵי חַיָּב (ספרי)׃

ט׳ לֹא־תִזְרַע כַּרְמְךָ כִּלְאָיִם פֶּן־תִּקְדַּשׁ הַמְלֵאָה הַזֶּרַע אֲשֶׁר תִּזְרָע וּתְבוּאַת הַכָּרֶם׃ {ס}

כלאים. חִטָּה וּשְׂעוֹרָה וְחַרְצָן בְּמַפֹּלֶת יָד (ברכות כ״ב)׃

פן תקדש. כְּתַרְגּוּמוֹ ״תִּסְתָּאֵב״, כָּל דָּבָר הַנִּתְעָב עַל הָאָדָם, בֵּין לְשֶׁבַח כְּגוֹן הֶקְדֵּשׁ, בֵּין לְגַנַּאי כְּגוֹן אִסּוּר, נוֹפֵל בּוֹ לְשׁוֹן קְדוּשׁ, כְּמוֹ ״אַל תִּגַּשׁ בִּי כִּי קִדַּשְׁתִּיךְ״ (ישעיהו ס״ה)׃

(**המלאה.** זֶה מִלּוּי וְתוֹסֶפֶת שֶׁהַזֶּרַע מוֹסִיף)׃

י׳ לֹא־תַחֲרֹשׁ בְּשׁוֹר־וּבַחֲמֹר יַחְדָּו׃

לא תחרש בשור ובחמור. הוּא הַדִּין לְכָל שְׁנֵי מִינִים שֶׁבָּעוֹלָם (בבא קמא נ״ד), הוּא הַדִּין לְהַנְהִיגָם יַחַד קְשׁוּרִים זוּגִים בְּהוֹלָכַת שׁוּם מַשָּׂא (כלאים פ״ח מ״ב)׃

י״א לֹא תִלְבַּשׁ שַׁעַטְנֵז צֶמֶר וּפִשְׁתִּים יַחְדָּו׃ {ס}

שעטנז. לְשׁוֹן עֵרוּב. וְרַבּוֹתֵינוּ פֵּרְשׁוּ — שׁוּעַ טָווּי וְנוּז (ספרי)׃

י״ב גְּדִלִים תַּעֲשֶׂה־לָּךְ עַל־אַרְבַּע כַּנְפוֹת כְּסוּתְךָ אֲשֶׁר תְּכַסֶּה־בָּהּ׃ {ס}

גדלים תעשה לך. אַף מִן הַכְּלָאַיִם, לְכָךְ סְמָכָן הַכָּתוּב (יבמות ד׳)׃

י״ג כִּי־יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה וּבָא אֵלֶיהָ וּשְׂנֵאָהּ׃

ובא אליה ושנאה. סוֹפוֹ,

י״ד וְשָׂם לָהּ עֲלִילֹת דְּבָרִים וְהוֹצֵא עָלֶיהָ שֵׁם רָע וְאָמַר אֶת־הָאִשָּׁה הַזֹּאת לָקַחְתִּי וָאֶקְרַב אֵלֶיהָ וְלֹא־מָצָאתִי לָהּ בְּתוּלִים׃

ושם לה עלילת דברים – עֲבֵרָה גּוֹרֶרֶת עֲבֵרָה, עָבַר עַל לֹא תִשְׂנָא, סוֹפוֹ לָבֹא לִידֵי לָשׁוֹן הָרַע (עי׳ ספרי)׃

את האשה הזאת. מִכָּאן שֶׁאֵין אוֹמֵר דָּבָר אֶלָּא בִּפְנֵי בַעַל דִּין (שם)׃

ט״ו וְלָקַח אֲבִי הַנַּעֲרָ וְאִמָּהּ וְהוֹצִיאוּ אֶת־בְּתוּלֵי הַנַּעֲרָ אֶל־זִקְנֵי הָעִיר הַשָּׁעָרָה׃

אבי הנערה ואמה. מִי שֶׁגִּדְּלוּ גִּדּוּלִים הָרָעִים יִתְבַּזּוּ עָלָיו (עי׳ שם)׃

ט״ז וְאָמַר אֲבִי הַנַּעֲרָ אֶל־הַזְּקֵנִים אֶת־בִּתִּי נָתַתִּי לָאִישׁ הַזֶּה לְאִשָּׁה וַיִּשְׂנָאֶהָ׃

ואמר אבי הנערה. מְלַמֵּד שֶׁאֵין רְשׁוּת לָאִשָּׁה לְדַבֵּר בִּפְנֵי הָאִישׁ (שם)׃

י״ז וְהִנֵּה־הוּא שָׂם עֲלִילֹת דְּבָרִים לֵאמֹר לֹא־מָצָאתִי לְבִתְּךָ בְּתוּלִים וְאֵלֶּה בְּתוּלֵי בִתִּי וּפָרְשׂוּ הַשִּׂמְלָה לִפְנֵי זִקְנֵי הָעִיר׃

ופרשו השמלה. חֲרֵי זֶה מָשָׁל, מְחַוְּרִין הַדְּבָרִים כַּשִּׂמְלָה (שם; כתובות שם)׃

י״ח וְלָקְחוּ זִקְנֵי הָעִיר־הַהִוא אֶת־הָאִישׁ וְיִסְּרוּ אֹתוֹ׃

ויסרו אתו. מַלְקוּת (שם)׃

י״ט וְעָנְשׁוּ אֹתוֹ מֵאָה כֶסֶף וְנָתְנוּ לַאֲבִי הַנַּעֲרָה כִּי הוֹצִיא שֵׁם רָע עַל בְּתוּלַת יִשְׂרָאֵל וְלוֹ־תִהְיֶה לְאִשָּׁה לֹא־יוּכַל לְשַׁלְּחָהּ כָּל־
יָמָיו׃ {ס}

כ׳ וְאִם־אֱמֶת הָיָה הַדָּבָר הַזֶּה לֹא־נִמְצְאוּ בְתוּלִים לַנָּעֲרָ׃

ואם אמת היה הדבר. בְּעֵדִים וְהַתְרָאָה, שֶׁזִּנְּתָה לְאַחַר אֵרוּסִין (כתובות מ״ד)׃

כ״א וְהוֹצִיאוּ אֶת־הַנַּעֲרָ אֶל־פֶּתַח בֵּית־אָבִיהָ וּסְקָלוּהָ אַנְשֵׁי עִירָהּ בָּאֲבָנִים וָמֵתָה כִּי־עָשְׂתָה נְבָלָה בְּיִשְׂרָאֵל לִזְנוֹת בֵּית אָבִיהָ וּבִעַרְתָּ הָרָע
מִקִּרְבֶּךָ׃ {ס}

אל פתח בית אביה. רְאוּ גְּדוּלִים שֶׁגִּדְּלוּתֶם (שם מ״ה)׃

אנשי עירה. בְּמַעֲמַד כָּל אַנְשֵׁי עִירָהּ (ספרי)׃

לזנות בית אביה. כְּמוֹ בְּבֵית אָבִיהָ׃

כ״ב כִּי־יִמָּצֵא אִישׁ שֹׁכֵב | עִם־אִשָּׁה בְּעֻלַת־בַּעַל וּמֵתוּ גַּם־שְׁנֵיהֶם הָאִישׁ הַשֹּׁכֵב עִם־הָאִשָּׁה וְהָאִשָּׁה וּבִעַרְתָּ הָרָע מִיִּשְׂרָאֵל׃ {ס}

ומתו גם שניהם. לְהוֹצִיא מַעֲשֶׂה חִדּוּדִים שֶׁאֵין הָאִשָּׁה נֶהֱנֵית מֵהֶם (ספרי; סנהדרין ס״ו)׃

גם. לְרַבּוֹת הַבָּאִים אַחֲרֵיהֶם (ספרי); דָּבָר אַחֵר, **גם שניהם** לְרַבּוֹת אֶת הַוָּלָד, שֶׁאִם הָיְתָה מְעֻבֶּרֶת אֵין מַמְתִּינִין לָהּ עַד שֶׁתֵּלֵד (ערכין ז׳)׃

כ״ג כִּי יִהְיֶהָ נַעֲרָ בְתוּלָה מְאֹרָשָׂה לְאִישׁ וּמְצָאָהּ אִישׁ בָּעִיר וְשָׁכַב עִמָּהּ׃

ומצאה איש בעיר. לְפִיכָךְ שָׁכַב עִמָּהּ – פִּרְצָה קוֹרְאָה לַגַּנָּב, הָא אִלּוּ יָשְׁבָה בְּבֵיתָהּ, לֹא אֵרַע לָהּ (ספרי)׃

כ״ד וְהוֹצֵאתֶם אֶת־שְׁנֵיהֶם אֶל־שַׁעַר | הָעִיר הַהִוא וּסְקַלְתֶּם אֹתָם בָּאֲבָנִים וָמֵתוּ אֶת־הַנַּעֲרָ עַל־דְּבַר אֲשֶׁר לֹא־צָעֲקָה בָעִיר וְאֶת־הָאִישׁ עַל־
דְּבַר אֲשֶׁר־עִנָּה אֶת־אֵשֶׁת רֵעֵהוּ וּבִעַרְתָּ הָרָע מִקִּרְבֶּךָ׃ {ס}

כ״ה וְאִם־בַּשָּׂדֶה יִמְצָא הָאִישׁ אֶת־הַנַּעֲרָ הַמְאֹרָשָׂה וְהֶחֱזִיק־בָּהּ הָאִישׁ וְשָׁכַב עִמָּהּ וּמֵת הָאִישׁ אֲשֶׁר־שָׁכַב עִמָּהּ לְבַדּוֹ׃

כ״ו וְלַנַּעֲרָ לֹא־תַעֲשֶׂה דָבָר אֵין לַנַּעֲרָ חֵטְא מָוֶת כִּי כַאֲשֶׁר יָקוּם אִישׁ עַל־רֵעֵהוּ וּרְצָחוֹ נֶפֶשׁ כֵּן הַדָּבָר הַזֶּה׃

כי כאשר יקום וגו׳. לְפִי פְּשׁוּטוֹ זֶהוּ מַשְׁמָעוֹ: כִּי אֲנוּסָה הִיא וּבְחֶזְקָה עָמַד עָלֶיהָ, כְּאָדָם הָעוֹמֵד עַל חֲבֵרוֹ לְהָרְגוֹ. וְרַבּוֹתֵינוּ דָּרְשׁוּ בוֹ חֲרֵי זֶה בָּא לְלַמֵּד וְנִמְצָא לָמֵד וכו׳ (סנהדרין ע״ג)׃

כ״ז כִּי בַשָּׂדֶה מְצָאָהּ צָעֲקָה הַנַּעֲרָ הַמְאֹרָשָׂה וְאֵין מוֹשִׁיעַ לָהּ׃ {ס}

כ״ח כִּי־יִמְצָא אִישׁ נַעֲרָ בְתוּלָה אֲשֶׁר לֹא־אֹרָשָׂה וּתְפָשָׂהּ וְשָׁכַב עִמָּהּ וְנִמְצָאוּ׃

כ״ט וְנָתַן הָאִישׁ הַשֹּׁכֵב עִמָּהּ לַאֲבִי הַנַּעֲרָ חֲמִשִּׁים כֶּסֶף וְלוֹ־תִהְיֶה לְאִשָּׁה תַּחַת אֲשֶׁר עִנָּהּ לֹא־יוּכַל שַׁלְּחָהּ כָּל־יָמָיו׃ {ס}

פרק כ״ג

א׳ לֹא־יִקַּח אִישׁ אֶת־אֵשֶׁת אָבִיו וְלֹא יְגַלֶּה כְּנַף אָבִיו: {ס}

לא יקח. אֵין לוֹ בָּהּ לְקוּחִין וְאֵין קִדּוּשִׁין תּוֹפְסִין בָּהּ (עי׳ קידושין ס״ז):

ולא יגלה כנף אביו. שׁוֹמֶרֶת יָבָם שֶׁל אָבִיו הָרְאוּיָה לְאָבִיו, וַהֲרֵי כְּבָר הֶזֵּהַר עָלֶיהָ מִשּׁוּם עֶרְוַת אֲחִי אָבִיךָ (ויקרא י״ח) אֶלָּא לַעֲבֹר עַל זוֹ בִּשְׁנֵי לָאוִין, וְלִסְמֹךְ לָהּ לֹא יָבֹא מַמְזֵר, לְלַמֵּד שֶׁאֵין מַמְזֵר מַמְזֵר אֶלָּא מֵחַיָּבֵי כָּרֵתוֹת, וְקַל וָחוֹמֶר מֵחַיָּבֵי מִיתוֹת בֵּית דִּין, שֶׁאֵין בָּעֲרָיוֹת מִיתַת בֵּית דִּין שֶׁאֵין בָּהּ כָּרֵת (יבמות מ״ט):

ב׳ לֹא־יָבֹא פְצוּעַ־דַּכָּא *(בספרי ספרד ורוב ספרי אשכנז דַּכָּה) וּכְרוּת שָׁפְכָה בִּקְהַל יְהוָה: {ס}

פצוע דכה. שֶׁנִּפְצְעוּ אוֹ שֶׁנִּדְכְּאוּ בֵּיצִים שֶׁלּוֹ:

וכרות שפכה. שֶׁנִּכְרַת הַגִּיד וְשׁוּב אֵינוֹ יוֹרֶה קִלּוּחַ זֶרַע אֶלָּא שׁוֹפֵךְ וְשׁוֹתֵת וְאֵינוֹ מוֹלִיד (ספרי; יבמות ע׳):

ג׳ לֹא־יָבֹא מַמְזֵר בִּקְהַל יְהוָה גַּם דּוֹר עֲשִׂירִי לֹא־יָבֹא לוֹ בִּקְהַל יְהוָה: {ס}

לא יבא ממזר בקהל ה׳. לֹא יִשָּׂא יִשְׂרְאֵלִית:

ד׳ לֹא־יָבֹא עַמּוֹנִי וּמוֹאָבִי בִּקְהַל יְהוָה גַּם דּוֹר עֲשִׂירִי לֹא־יָבֹא לָהֶם בִּקְהַל יְהוָה עַד־עוֹלָם:

לא יבא עמוני. לֹא יִשָּׂא יִשְׂרְאֵלִית:

ה׳ עַל־דְּבַר אֲשֶׁר לֹא־קִדְּמוּ אֶתְכֶם בַּלֶּחֶם וּבַמַּיִם בַּדֶּרֶךְ בְּצֵאתְכֶם מִמִּצְרָיִם וַאֲשֶׁר שָׂכַר עָלֶיךָ אֶת־בִּלְעָם בֶּן־בְּעוֹר מִפְּתוֹר אֲרַם נַהֲרַיִם לְקַלְלֶךָּ:

על דבר. עַל הָעֵצָה שֶׁיָּעֲצוּ אֶתְכֶם לְהַחֲטִיאֲכֶם:

בדרך. כְּשֶׁהֱיִיתֶם בְּטַרוּף (ספרי):

ו׳ וְלֹא־אָבָה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לִשְׁמֹעַ אֶל־בִּלְעָם וַיַּהֲפֹךְ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְךָ אֶת־הַקְּלָלָה לִבְרָכָה כִּי אֲהֵבְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ:

ז׳ לֹא־תִדְרֹשׁ שְׁלֹמָם וְטֹבָתָם כָּל־יָמֶיךָ לְעוֹלָם: {ס}

לא תדרש שלמם. מִכָּלָל שֶׁנֶּאֱמַר עִמּוֹ יֵשֵׁב בְּקִרְבְּךָ יָכוֹל אַף זֶה כֵּן, תַּ״ל **לא תדרש שלמם** (עי׳ ספרי):

ח׳ לֹא־תְתַעֵב אֲדֹמִי כִּי אָחִיךָ הוּא לֹא־תְתַעֵב מִצְרִי כִּי־גֵר הָיִיתָ בְאַרְצוֹ:

לא תתעב אדמי. לְגַמְרֵי, וְאַע״פ שֶׁרָאוּי לְךָ לְתַעֲבוֹ שֶׁיָּצָא בַּחֶרֶב לִקְרָאתֶךָ:

לא תתעב מצרי. מִכֹּל וָכֹל, אַף עַל פִּי שֶׁזָּרְקוּ זְכוּרֵיכֶם לַיְאוֹר. מַה טַּעַם? שֶׁהָיוּ לָכֶם אַכְסַנְיָא בִּשְׁעַת הַדְּחָק. לְפִיכָךְ —

ט׳ בָּנִים אֲשֶׁר־יִוָּלְדוּ לָהֶם דּוֹר שְׁלִישִׁי יָבֹא לָהֶם בִּקְהַל יְהוָה: {ס}

בנים אשר יולדו להם דור שלישי וגו׳. וּשְׁאָר אֻמּוֹת מֻתָּרִים מִיָּד, הָא לָמַדְתָּ שֶׁהַמַּחֲטִיא לָאָדָם קָשֶׁה לוֹ מִן הַהוֹרְגוֹ, שֶׁהַהוֹרְגוֹ הוֹרְגוֹ בָעוֹלָם הַזֶּה וְהַמַּחֲטִיאוֹ מוֹצִיאוֹ מִן הָעוֹלָם הַזֶּה וּמִן הָעוֹלָם הַבָּא, לְפִיכָךְ אֱדוֹם שֶׁקִּדְּמָם בַּחֶרֶב לֹא נִתְעַב, וְכֵן מִצְרִים שֶׁטִּבְּעוּם, וְאִלּוּ שֶׁהֶחֱטִיאוּם נִתְעַבוּ (ספרי):

י׳ כִּי־תֵצֵא מַחֲנֶה עַל־אֹיְבֶיךָ וְנִשְׁמַרְתָּ מִכֹּל דָּבָר רָע:

כי תצא וגו׳ ... ונשמרת. שֶׁהַשָּׂטָן מְקַטְרֵג בִּשְׁעַת הַסַּכָּנָה (תלמוד ירושלמי שבת ב׳):

י״א כִּי־יִהְיֶה בְךָ אִישׁ אֲשֶׁר לֹא־יִהְיֶה טָהוֹר מִקְרֵה־לָיְלָה וְיָצָא אֶל־מִחוּץ לַמַּחֲנֶה לֹא יָבֹא אֶל־תּוֹךְ הַמַּחֲנֶה:

מקרה לילה. דִּבֵּר הַכָּתוּב בַּהוֹוֶה (ספרי):

ויצא אל מחוץ למחנה. זוֹ מִצְוַת עֲשֵׂה׃

לא יבא אל תוך המחנה. זוֹ מִצְוַת לֹא תַּעֲשֶׂה (שם), וְאָסוּר לְכָנֵס לְמַחֲנֵה לְוִיָּה, וְכָל שֶׁכֵּן לְמַחֲנֵה שְׁכִינָה (עי׳ פסחים ס״ח)׃

י״ב **וְהָיָה לִפְנוֹת־עֶרֶב יִרְחַץ בַּמַּיִם וּכְבֹא הַשֶּׁמֶשׁ יָבֹא אֶל־תּוֹךְ הַמַּחֲנֶה׃**

והיה לפנות ערב. סָמוּךְ לְהֶעֱרֵב שִׁמְשׁוֹ יִטְבֹּל, שֶׁאֵינוֹ טָהוֹר בְּלֹא הֶעֱרֵב הַשֶּׁמֶשׁ (עי׳ ספרי)׃

י״ג **וְיָד֙ תִּהְיֶ֣ה לְךָ֔ מִח֖וּץ לַֽמַּחֲנֶ֑ה וְיָצָ֥אתָ שָׁ֖מָּה חֽוּץ׃**

ויד תהיה לך. כְּתַרְגּוּמוֹ, כְּמוֹ אִישׁ עַל יָדוֹ (במדבר ב׳)׃

מחוץ למחנה. חוּץ לֶעָנָן׃

י״ד **וְיָתֵ֥ד תִּהְיֶ֖ה לְךָ֑ עַל־אָזְנֶ֗ךָ וְהָיָה֙ בְּשִׁבְתְּךָ֣ חֽוּץ וְחָפַרְתָּ֣ בָּ֔הּ וְשַׁבְתָּ֖ וְכִסִּ֥יתָ אֶת־צֹאָתֶ֖ךָ׃**

על אזנך. לְבַד מִשְּׁאָר כְּלֵי תַּשְׁמִישָׁךְ׃

אזנך. כְּמוֹ כְּלִי זַיִן׃

ט״ו **כִּ֣י יְהוָ֤ה אֱלֹהֶ֙יךָ֙ מִתְהַלֵּ֣ךְ | בְּקֶ֣רֶב מַחֲנֶ֔ךָ לְהַצִּֽילְךָ֖ וְלָתֵ֣ת אֹיְבֶ֑יךָ לְפָנֶ֔יךָ וְהָיָ֥ה מַחֲנֶ֖יךָ קָד֣וֹשׁ וְלֹא־יִרְאֶ֥ה בְךָ֛ עֶרְוַ֥ת דָּבָ֖ר וְשָׁ֥ב מֵאַחֲרֶֽיךָ׃ {ס}**

ולא יראה בך. הַקָּבָ״ה **ערות דבר**׃

ט״ז **לֹא־תַסְגִּ֥יר עֶ֙בֶד֙ אֶל־אֲדֹנָ֔יו אֲשֶׁר־יִנָּצֵ֥ל אֵלֶ֖יךָ מֵעִ֣ם אֲדֹנָֽיו׃**

לא תסגיר עבד. כְּתַרְגּוּמוֹ; דָּ״א — אֲפִלּוּ עֶבֶד כְּנַעֲנִי שֶׁל יִשְׂרָאֵל שֶׁבָּרַח מֵחוּצָה לָאָרֶץ לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל (גיטין מ״ה)׃

י״ז **עִמְּךָ֖ יֵשֵׁ֣ב בְּקִרְבְּךָ֑ בַּמָּקוֹם֙ אֲשֶׁר־יִבְחַ֣ר בְּאַחַ֤ד שְׁעָרֶ֙יךָ֙ בַּטּ֣וֹב לְךָ֔ לֹ֥א תּוֹנֶ֖נּוּ׃ {ס}**

י״ח **לֹא־תִהְיֶ֥ה קְדֵשָׁ֖ה מִבְּנ֣וֹת יִשְׂרָאֵ֑ל וְלֹא־יִהְיֶ֥ה קָדֵ֖שׁ מִבְּנֵ֥י יִשְׂרָאֵֽל׃**

לא תהיה קדשה. מֻפְקֶרֶת מְקֻדֶּשֶׁת וּמְזֻמֶּנֶת לִזְנוּת׃

ולא יהיה קדש. מְזֻמָּן לְמִשְׁכַּב זְכוּר; וְאֶנְקְלוֹס תִּרְגֵּם ״לָא תְהֵא אִתְּתָא מִבְּנָת יִשְׂרָאֵל לְגֻבַר עָבֵד״, שֶׁאַף זוֹ מֻפְקֶרֶת לְבְעִילַת זְנוּת הִיא, מֵאַחַר שֶׁאֵין קִדּוּשִׁין תּוֹפְסִין לוֹ בָּהּ, שֶׁהֲרֵי הֻקְּשׁוּ לַחֲמוֹר, שֶׁנֶּאֱמַר ״שְׁבוּ לָכֶם פֹּה עִם הַחֲמוֹר״ — עַם הַדּוֹמֶה לַחֲמוֹר, וְלָא יַסַּב גַּבְרָא מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל אִתְּתָא אָמָה, שֶׁאַף הוּא נַעֲשָׂה קָדֵשׁ עַל יָדָהּ, שֶׁכָּל בְּעִילוֹתָיו בְּעִילוֹת זְנוּת, שֶׁאֵין קִדּוּשִׁין תּוֹפְסִין לוֹ בָּהּ (עי׳ קידושין ס״ח)׃

י״ט **לֹא־תָבִיא֙ אֶתְנַ֣ן זוֹנָ֔ה וּמְחִ֖יר כֶּ֑לֶב בֵּ֚ית יְהוָ֣ה אֱלֹהֶ֔יךָ לְכָל־נֶ֖דֶר כִּ֥י תוֹעֲבַ֛ת יְהוָ֥ה אֱלֹהֶ֖יךָ גַּם־שְׁנֵיהֶ֑ם׃ {ס}**

אתנן זונה. נָתַן לָהּ טָלֶה בְּאֶתְנָנָהּ פָּסוּל לְהַקְרָבָה׃

ומחיר כלב. הֶחְלִיף שֶׂה בְּכֶלֶב (ספרי; תמורה כ״ט)׃

גם שניהם. לְרַבּוֹת שְׁנוּיֵיהֶם, כְּגוֹן חִטִּים וַעֲשָׂאָן סֹלֶת (שם ל׳)׃

כ׳ **לֹא־תַשִּׁ֥יךְ לְאָחִ֖יךָ נֶ֣שֶׁךְ כֶּ֣סֶף נֶ֣שֶׁךְ אֹ֔כֶל נֶ֖שֶׁךְ כֹּ֣ל דָּבָ֑ר אֲשֶׁ֥ר יִשָּׁ֖ךְ׃**

לא תשיך. אַזְהָרָה לַלָּוֶה שֶׁלֹּא יִתֵּן רִבִּית לַמַּלְוֶה (עי׳ ספרי) (וְאַחַר כָּךְ אַזְהָרָה לַמַּלְוֶה אֶת כַּסְפְּךָ לֹא תִתֵּן לוֹ בְּנֶשֶׁךְ)׃

כ״א **לַנָּכְרִ֖י תַּשִּׁ֑יךְ וּלְאָחִ֣יךָ לֹ֤א תַשִּׁיךְ֙ לְמַ֣עַן יְבָרֶכְךָ֣ יְהוָ֣ה אֱלֹהֶ֔יךָ בְּכֹל֙ מִשְׁלַ֣ח יָדֶ֔ךָ עַל־הָאָ֕רֶץ אֲשֶׁר־אַתָּ֥ה בָא־שָׁ֖מָּה לְרִשְׁתָּ֑הּ׃ {ס}**

לנכרי תשיך. וְלֹא לְאָחִיךָ, לָאו הַבָּא מִכְּלַל עֲשֵׂה, עֲשֵׂה, לַעֲבֹר עָלָיו בִּשְׁנֵי לָאוִין וַעֲשֵׂה׃

כ״ב **כִּֽי־תִדֹּ֥ר נֶ֙דֶר֙ לַיהוָ֣ה אֱלֹהֶ֔יךָ לֹ֥א תְאַחֵ֖ר לְשַׁלְּמ֑וֹ כִּֽי־דָרֹ֤שׁ יִדְרְשֶׁנּוּ֙ יְהוָ֣ה אֱלֹהֶ֔יךָ מֵעִמָּ֖ךְ וְהָיָ֥ה בְךָ֖ חֵֽטְא׃**

לא תאחר לשלמו. שְׁלוֹשָׁה רְגָלִים, וּלְמָדוּהוּ רַבּוֹתֵינוּ מִן הַמִּקְרָא (ראש השנה ד׳)׃

כ״ג וְכִי תֶחְדַּל לִנְדֹּר לֹא־יִהְיֶה בְךָ חֵטְא׃

כ״ד מוֹצָא שְׂפָתֶיךָ תִּשְׁמֹר וְעָשִׂיתָ כַּאֲשֶׁר נָדַרְתָּ לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ נְדָבָה אֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ בְּפִיךָ׃ {ס}

מוצא שפתיך תשמר. לְתֵּן עֲשֵׂה עַל לֹא תַּעֲשֶׂה (שם ו׳):

כ״ה כִּי תָבֹא ׀ בְּכֶרֶם רֵעֶךָ וְאָכַלְתָּ עֲנָבִים כְּנַפְשְׁךָ שָׂבְעֶךָ וְאֶל־כֶּלְיְךָ לֹא תִתֵּן׃ {ס}

כי תבא בכרם רעך. בְּפוֹעֵל הַכָּתוּב מְדַבֵּר:

כנפשך. כַּמָּה שֶׁתִּרְצֶה:

שבעך. וְלֹא אֲכִילָה גַּסָּה (בבא מציעא פ״ז):

ואל כליך לא תתן. מִכָּאן שֶׁלֹּא דִּבְּרָה תוֹרָה אֶלָּא בִּשְׁעַת הַבָּצִיר, בִּזְמַן שֶׁאַתָּה נוֹתֵן לְכֶלְיוֹ שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת (ספרי; בבא מציעא פ״ט), אֲבָל אִם בָּא לַעֲדֹר וּלְקַשְׁקֵשׁ אֵינוֹ אוֹכֵל (שם פ״ז):

כ״ו כִּי תָבֹא ׀ בְּקָמַת רֵעֶךָ וְקָטַפְתָּ מְלִילֹתֶיהָ בְּיָדֶךָ וְחֶרְמֵשׁ ׀ לֹא תָנִיף עַל קָמַת רֵעֶךָ׃ {ס}

כי תבא בקמת רעך. אַף זוֹ בְּפוֹעֵל הַכָּתוּב מְדַבֵּר:

פרק כ״ד

א׳ כִּי־יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה וּבְעָלָהּ וְהָיָה אִם־לֹא תִמְצָא־חֵן בְּעֵינָיו כִּי־מָצָא בָהּ ׀ עֶרְוַת דָּבָר וְכָתַב לָהּ סֵפֶר כְּרִיתֻת ׀ וְנָתַן בְּיָדָהּ וְשִׁלְּחָהּ מִבֵּיתוֹ׃

כי מצא בה ערות דבר. מִצְוָה עָלָיו לְגָרְשָׁהּ, שֶׁלֹּא תִמְצָא חֵן בְּעֵינָיו (גיטין צ׳):

ב׳ וְיָצְאָה מִבֵּיתוֹ וְהָלְכָה וְהָיְתָה לְאִישׁ־אַחֵר׃

לאיש אחר. אֵין זֶה בֶּן זוּגוֹ שֶׁל רִאשׁוֹן, הוּא הוֹצִיא רְשָׁעָה מִתּוֹךְ בֵּיתוֹ וְזֶה הִכְנִיסָהּ (שם):

ג׳ וּשְׂנֵאָהּ ׀ הָאִישׁ הָאַחֲרוֹן וְכָתַב לָהּ סֵפֶר כְּרִיתֻת ׀ וְנָתַן בְּיָדָהּ וְשִׁלְּחָהּ מִבֵּיתוֹ אוֹ כִּי יָמוּת ׀ הָאִישׁ הָאַחֲרוֹן אֲשֶׁר־לְקָחָהּ לוֹ לְאִשָּׁה׃

ושנאה האיש האחרון. הַכָּתוּב מְבַשְּׂרוֹ שֶׁסּוֹפוֹ לִשְׂנֹאתָהּ, וְאִם לָאו קוֹבְרָתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר **או כי ימות** (ספרי):

ד׳ לֹא־יוּכַל בַּעְלָהּ הָרִאשׁוֹן אֲשֶׁר־שִׁלְּחָהּ לָשׁוּב לְקַחְתָּהּ לִהְיוֹת לוֹ לְאִשָּׁה אַחֲרֵי אֲשֶׁר הֻטַּמְּאָה כִּי־תוֹעֵבָה הִוא לִפְנֵי יְהוָה וְלֹא תַחֲטִיא ׀ אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר ׀ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ נַחֲלָה׃ {ס}

אחרי אשר הטמאה. לְרַבּוֹת סוֹטָה שֶׁנִּסְתְּרָה (ספרי; יבמות י״א):

ה׳ כִּי־יִקַּח אִישׁ ׀ אִשָּׁה חֲדָשָׁה לֹא יֵצֵא ׀ בַּצָּבָא וְלֹא־יַעֲבֹר עָלָיו לְכָל־דָּבָר נָקִי יִהְיֶה לְבֵיתוֹ ׀ שָׁנָה אֶחָת וְשִׂמַּח אֶת־אִשְׁתּוֹ אֲשֶׁר־לָקָח׃

אשה חדשה. שֶׁהִיא חֲדָשָׁה לוֹ וַאֲפִלּוּ אַלְמָנָה, פְּרָט לְמַחֲזִיר גְּרוּשָׁתוֹ (ספרי; סוטה מ״ד):

ולא יעבור עליו. דְּבַר הַצָּבָא:

לכל דבר שֶׁהוּא צָרִךְ הַצָּבָא, לֹא לְסַפֵּק מַיִם וּמָזוֹן וְלֹא לְתַקֵּן הַדְּרָכִים, אֲבָל הַחוֹזְרִים מֵעוֹרְכֵי הַמִּלְחָמָה עַל פִּי כֹּהֵן, כְּגוֹן בָּנָה בַּיִת וְלֹא חֲנָכוֹ אוֹ אֵרַשׂ אִשָּׁה וְלֹא לְקָחָהּ, מַסְפִּיקִין מַיִם וּמָזוֹן וּמְתַקְּנִין אֶת הַדְּרָכִים (שם):

יהיה לביתו. אַף בִּשְׁבִיל בֵּיתוֹ, אִם בָּנָה בַּיִת וַחֲנָכוֹ וְאִם נָטַע כֶּרֶם וְחִלְּלוֹ אֵינוֹ זָז מִבֵּיתוֹ בִּשְׁבִיל צָרְכֵי הַמִּלְחָמָה:

יהיה. לְרַבּוֹת אֶת כַּרְמוֹ:

לביתו. זֶה בֵּיתוֹ:

ושמח. יְשַׂמֵּחַ אֶת אִשְׁתּוֹ, וְתַרְגּוּמוֹ "וְיַחְדֵּי יָת אִתְּתֵהּ", וְהַמְתַרְגֵּם וְיַחְדֵּי עִם אִתְּתֵהּ טוֹעֶה הוּא, שֶׁאֵין זֶה תַּרְגּוּם שֶׁל וְשִׂמַּח אֶלָּא שֶׁל וְשָׂמַח:

ו׳ לֹא־יַחְבֹּל רַחַיִם וָרֶכֶב כִּי־נֶפֶשׁ הוּא חֹבֵל׃ {ס}

לא יחבל. אִם בָּא לְמַשְׁכְּנוֹ עַל חוֹבוֹ בְּבֵית דִּין, לֹא יְמַשְׁכְּנֶנּוּ בִּדְבָרִים שֶׁעוֹשִׂים בָּהֶן אֹכֶל נֶפֶשׁ (ב״מ קי״ג)׃

רחים. הִיא הַמַּתְחוֹנָה׃

ורכב. הִיא הָעֶלְיוֹנָה׃

ז׳ כִּי־יִמָּצֵא אִישׁ גֹּנֵב נֶפֶשׁ מֵאֶחָיו מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְהִתְעַמֶּר־בּוֹ וּמְכָרוֹ וּמֵת הַגַּנָּב הַהוּא וּבִעַרְתָּ הָרָע מִקִּרְבֶּךָ׃ {ס}

כי ימצא. בְּעֵדִים וְהַתְרָאָה, וְכֵן כָּל ״יִמָּצֵא״ שֶׁבַּתּוֹרָה׃

והתעמר בו. אֵינוֹ חַיָּב עַד שֶׁיִּשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ׃

ח׳ הִשָּׁמֶר בְּנֶגַע־הַצָּרַעַת לִשְׁמֹר מְאֹד וְלַעֲשׂוֹת כְּכֹל אֲשֶׁר־יוֹרוּ אֶתְכֶם הַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם כַּאֲשֶׁר צִוִּיתִם תִּשְׁמְרוּ לַעֲשׂוֹת׃

השמר בנגע הצרעת. שֶׁלֹּא תִתְלֹשׁ סִימָנֵי טֻמְאָה וְלֹא תָקֵץ אֶת הַבַּהֶרֶת (מכות כ״ב)׃

ככל אשר יורו אתכם. אִם לְהַסְגִּיר אִם לְהַחֲלִיט אִם לְטַהֵר׃

ט׳ זָכוֹר אֵת אֲשֶׁר־עָשָׂה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְמִרְיָם בַּדֶּרֶךְ בְּצֵאתְכֶם מִמִּצְרָיִם׃ {ס}

זכור את אשר עשה ה׳ אלהיך למרים. אִם בָּאתָ לְהִזָּהֵר שֶׁלֹּא תִלְקֶה בְּצָרַעַת אַל תְּסַפֵּר לָשׁוֹן הָרָע, זְכֹר הֶעָשׂוּי לְמִרְיָם שֶׁהִבְּרָה בְאָחִיהָ וְלָקְתָה בִנְגָעִים (עי׳ ספרי)׃

י׳ כִּי־תַשֶּׁה בְרֵעֲךָ מַשַּׁאת מְאוּמָה לֹא־תָבֹא אֶל־בֵּיתוֹ לַעֲבֹט עֲבֹטוֹ׃

כי תשה ברעך. תָּחֹב בַּחֲבֵרְךָ׃

משאת מאומה. חוֹב שֶׁל כְּלוּם׃

י״א בַּחוּץ תַּעֲמֹד וְהָאִישׁ אֲשֶׁר אַתָּה נֹשֶׁה בּוֹ יוֹצִיא אֵלֶיךָ אֶת־הָעֲבוֹט הַחוּצָה׃

י״ב וְאִם־אִישׁ עָנִי הוּא לֹא תִשְׁכַּב בַּעֲבֹטוֹ׃

לא תשכב בעבטו. לֹא תִשְׁכַּב וַעֲבוֹטוֹ אֶצְלְךָ (ספרי ; בבא מציעא קי״ד)׃

י״ג הָשֵׁב תָּשִׁיב לוֹ אֶת־הַעֲבוֹט כְּבוֹא הַשֶּׁמֶשׁ וְשָׁכַב בְּשַׂלְמָתוֹ וּבֵרַכְךָ וּלְךָ תִּהְיֶה צְדָקָה לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ׃ {ס}

כבוא השמש. אִם כְּסוּת לַיְלָה הוּא, וְאִם כְּסוּת יוֹם — הַחֲזִירֵהוּ בַּבֹּקֶר, וּכְבָר כָּתוּב בִּוְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים (כ״ב) ״עַד בֹּא הַשֶּׁמֶשׁ תְּשִׁיבֶנּוּ לוֹ״ — כָּל הַיּוֹם תְּשִׁיבֶנּוּ לוֹ, וּכְבֹא הַשֶּׁמֶשׁ תְּקַחֶנּוּ׃

וברכך. וְאִם אֵינוֹ מְבָרֶכְךָ, מִכָּל מָקוֹם **ולך תהיה צדקה** (ספרי)׃

י״ד לֹא־תַעֲשֹׁק שָׂכִיר עָנִי וְאֶבְיוֹן מֵאַחֶיךָ אוֹ מִגֵּרְךָ אֲשֶׁר בְּאַרְצְךָ בִּשְׁעָרֶיךָ׃

לא תעשק שכיר. וַהֲלֹא כְּבָר כָּתוּב? אֶלָּא לַעֲבֹר עַל הָאֶבְיוֹן בִּשְׁנֵי לָאוִין, ״לֹא תַעֲשֹׁק שָׂכִיר״ שֶׁהוּא עָנִי וְאֶבְיוֹן, וְעַל הֶעָשִׁיר כְּבָר הֻזְהַר (ויקרא י״ט) ״לֹא תַעֲשֹׁק אֶת רֵעֲךָ״ (ב״מ ס״א)׃

אביון. הַתָּאֵב לְכָל דָּבָר׃

מגרך. זֶה גֵּר צֶדֶק׃

בשעריך. זֶה גֵּר תּוֹשָׁב הָאוֹכֵל נְבֵלוֹת׃

אשר בארצך. לְרַבּוֹת שְׂכַר בְּהֵמָה וְכֵלִים (בבא מציעא קי״א)׃

ט״ו בְּיוֹמוֹ תִתֵּן שְׂכָרוֹ וְלֹא־תָבֹוא עָלָיו הַשֶּׁמֶשׁ כִּי עָנִי הוּא וְאֵלָיו הוּא נֹשֵׂא אֶת־נַפְשׁוֹ וְלֹא־יִקְרָא עָלֶיךָ אֶל־יְהוָה וְהָיָה בְךָ חֵטְא׃ {ס}

ואליו הוא נשא את נפשו. אֶל הַשָּׂכָר הַזֶּה הוּא נוֹשֵׂא אֶת נַפְשׁוֹ לָמוּת, עָלָה בַכֶּבֶשׁ וְנִתְלָה בְּאִילָן (ספרי ; ב״מ קי״ב):

והיה בך חטא. מִכָּל מָקוֹם, אֶלָּא שֶׁמְּמַהֲרִין לְפָרֵעַ עַל יְדֵי הַקּוֹרֵא (ספרי):

ט״ז לֹא־יוּמְתוּ אָבוֹת עַל־בָּנִים וּבָנִים לֹא־יוּמְתוּ עַל־אָבוֹת אִישׁ בְּחֶטְאוֹ יוּמָתוּ: {ס}

לא יומתו אבות על בנים. בְּעֲדוּת בָּנִים, וְאִם תֹּאמַר בַּעֲוֹן בָּנִים, כְּבָר נֶאֱמַר **איש בחטאו יומתו** (ספרי ; סנהדרין כ״ז):

איש בחטאו יומתו. אֲבָל מִי שֶׁאֵינוֹ אִישׁ מֵת בַּעֲוֹן אָבִיו, וְהַקְּטַנִּים מֵתִים בַּעֲוֹן אֲבוֹתָם בִּידֵי שָׁמַיִם (ספרי):

י״ז לֹא תַטֶּה מִשְׁפַּט גֵּר יָתוֹם וְלֹא תַחֲבֹל בֶּגֶד אַלְמָנָה:

לא תטה משפט גר יתום. וְעַל הֶעָשִׁיר כְּבָר הִזְהַר (דברים ט״ז) ״לֹא תַטֶּה מִשְׁפָּט״, וְשָׁנָה בָּעָנִי לַעֲבֹר עָלָיו בִּשְׁנֵי לָאוִין, לְפִי שֶׁנִּקַּל לְהַטּוֹת מִשְׁפַּט עָנִי יוֹתֵר מִשֶּׁל עָשִׁיר, לְכָךְ הִזְהִיר וְשָׁנָה עָלָיו (ספרי):

ולא תחבל. שֶׁלֹּא בִשְׁעַת הַלְוָאָה:

י״ח וְזָכַרְתָּ כִּי עֶבֶד הָיִיתָ בְּמִצְרַיִם וַיִּפְדְּךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מִשָּׁם עַל־כֵּן אָנֹכִי מְצַוְּךָ לַעֲשׂוֹת אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה: {ס}

וזכרת. עַל מְנָת כֵּן פְּדִיתִיךָ, לִשְׁמֹר חֻקּוֹתַי אֲפִלּוּ יֵשׁ חֶסְרוֹן כִּיס בַּדָּבָר:

י״ט כִּי תִקְצֹר קְצִירְךָ בְשָׂדֶךָ וְשָׁכַחְתָּ עֹמֶר בַּשָּׂדֶה לֹא תָשׁוּב לְקַחְתּוֹ לַגֵּר לַיָּתוֹם וְלָאַלְמָנָה יִהְיֶה לְמַעַן יְבָרֶכְךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּכֹל מַעֲשֵׂה יָדֶיךָ: {ס}

ושכחת עמר. וְלֹא גָדִישׁ, מִכָּאן אָמְרוּ, עֹמֶר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ סָאתַיִם וּשְׁכָחוֹ אֵינוֹ שִׁכְחָה (פאה ו׳ מ״ב):

בשדה. לְרַבּוֹת שִׁכְחַת קֶמַח שֶׁשָּׁכַח מִקְצָתָהּ מִלְּקָצֹר:

לא תשוב לקחתו. מִכָּאן אָמְרוּ, שֶׁלְּאַחֲרָיו שִׁכְחָה, שֶׁאֵינוֹ שִׁכְחָה, שֶׁאֵינוֹ בְּבַל תָּשׁוּב (פאה מ״ד ; בבא מציעא י״א):

למען יברכך. וַאֲפִ״פ שֶׁבָּאת לְיָדוֹ שֶׁלֹּא בְמִתְכַּוֵּן, קָ״ץ לָעוֹשֶׂה בְמִתְכַּוֵּן. אֱמֹר מֵעַתָּה נִפְלָה סֶלַע מְיֻדּוֹ וּמְצָאָהּ עָנִי וְנִתְפָּרְנֵס בָּהּ — הֲרֵי הוּא מִתְבָּרֵךְ עָלֶיהָ (ספרי):

כ׳ כִּי תַחְבֹּט זֵיתְךָ לֹא תְפַאֵר אַחֲרֶיךָ לַגֵּר לַיָּתוֹם וְלָאַלְמָנָה יִהְיֶה:

לא תפאר. לֹא תִטֹּל תִּפְאַרְתּוֹ מִמֶּנּוּ (חולין קל״א), מִכָּאן שֶׁמַּנִּיחִין פֵּאָה לָאִילָן:

אחריך. זוֹ שִׁכְחָה:

כ״א כִּי תְבַצֵּר כַּרְמְךָ לֹא תְעוֹלֵל אַחֲרֶיךָ לַגֵּר לַיָּתוֹם וְלָאַלְמָנָה יִהְיֶה:

לא תעולל. אִם מָצָאתָ בּוֹ עוֹלֵלוֹת, לֹא תְקַחֲנָה. וְאֵי זוֹ הִיא עוֹלֵלוֹת? כָּל שֶׁאֵין לָהּ לֹא כָּתֵף וְלֹא נָטֶף. יֵשׁ לָהּ אֶחָד מֵהֶם — הֲרֵי הִיא לְבַעַל הַבַּיִת (ספרא); וְרָאִיתִי בְתַלְמוּד יְרוּשַׁלְמִי אֵי זוֹ הִיא כָּתֵף? פְּסִיגִין זֶה עַל גַּב זֶה, נָטֶף — אֵלּוּ הַתְּלוּיוֹת בַּשְּׂדֵרָה וְיוֹרְדוֹת:

כ״ב וְזָכַרְתָּ כִּי־עֶבֶד הָיִיתָ בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם עַל־כֵּן אָנֹכִי מְצַוְּךָ לַעֲשׂוֹת אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה: {ס}

פרק כ״ה

א׳ כִּי־יִהְיֶה רִיב בֵּין אֲנָשִׁים וְנִגְּשׁוּ אֶל־הַמִּשְׁפָּט וּשְׁפָטוּם וְהִצְדִּיקוּ אֶת־הַצַּדִּיק וְהִרְשִׁיעוּ אֶת־הָרָשָׁע:

כי יהיה ריב. סוֹפָם לִהְיוֹת נִגָּשִׁים אֶל הַמִּשְׁפָּט. אֱמֹר מֵעַתָּה אֵין שָׁלוֹם יוֹצֵא מִתּוֹךְ מְרִיבָה, מִי גָּרַם לְלוֹט לִפְרֹשׁ מִן הַצַּדִּיק? הֱוֵי אוֹמֵר זוֹ מְרִיבָה:

והרשיעו את הרשע. יָכוֹל כָּל הַמִּתְחַיְּבִין בַּדִּין לוֹקִין, תַּלְמוּד לוֹמַר — **והיה אם בן הכות הרשע.** פְּעָמִים לוֹקֶה וּפְעָמִים אֵינוֹ לוֹקֶה. וּמִי הוּא הַלּוֹקֶה? לְמֵד מִן הָעִנְיָן, ״לֹא תַחְסֹם שׁוֹר בְּדִישׁוֹ״ — לָאו שֶׁלֹּא נִתַּק לַעֲשֵׂה (עי׳ ספרי ; מכות י״ג):

ב׳ וְהָיָה אִם־בֶּן הַכּוֹת הָרָשָׁע וְהִפִּילוֹ הַשֹּׁפֵט וְהִכָּהוּ לְפָנָיו כְּדֵי רִשְׁעָתוֹ בְּמִסְפָּר:

והפילו השפט. מְלַמֵּד שֶׁאֵין מַלְקִין אוֹתוֹ לֹא עוֹמֵד וְלֹא יוֹשֵׁב אֶלָּא מֻטֶּה (מכות כ״ב):

לפניו כדי רשעתו. וּלְאַחֲרָיו כְּדֵי שְׁתַּיִם, מִכָּאן אָמְרוּ מַלְקִין אוֹתוֹ שְׁתֵּי יָדוֹת מִלְּאַחֲרָיו וּשְׁלִישׁ מִלְּפָנָיו (ספרי ; מכות כ״ב):

במספר. וְאֵינוֹ נָקוּד בַּמְּסָפֶר, לְמֵד שֶׁהִיא דְבוּקָה, לוֹמַר בְּמִסְפַּר אַרְבָּעִים וְלֹא אַרְבָּעִים שְׁלֵמִים, אֶלָּא מִנְיָן שֶׁהוּא סוֹכֵם וּמַשְׁלִים לְאַרְבָּעִים וְהֵם אַרְבָּעִים חָסֵר אַחַת (שם):

ג׳ אַרְבָּעִים יַכֶּנּוּ לֹא יֹסִיף פֶּן־יֹסִיף לְהַכֹּתוֹ עַל־אֵלֶּה מַכָּה רַבָּה וְנִקְלָה אָחִיךָ לְעֵינֶיךָ׃

לא יסיף. מִכָּאן אַזְהָרָה לַמַּכֶּה אֶת חֲבֵרוֹ (עי׳ כתובות ל״ג):

ונקלה אחיך. כָּל הַיּוֹם קוֹרְאוֹ רָשָׁע, וּמְשֻׁלָּקָה קְרָאוֹ אָחִיךָ:

ד׳ לֹא־תַחְסֹם שׁוֹר בְּדִישׁוֹ׃ {ס}

לא תחסם שור. דִּבֵּר הַכָּתוּב בַּהֹוֶה, וְהוּא הַדִּין לְכָל בְּהֵמָה חַיָּה וְעוֹף הָעוֹשִׂים בְּמְלָאכָה שֶׁהִיא בְּדַבֵּר מַאֲכָל ; אִם כֵּן לָמָּה נֶאֱמַר שׁוֹר ? לְהוֹצִיא אֶת הָאָדָם (ספרי ; בבא מציעא פ״ח):

בדישו. יָכוֹל יַחְסְמֶנּוּ מִבַּחוּץ ? תַּלְמוּד לוֹמַר ״לֹא תַחְסֹם שׁוֹר״ — מִכָּל מָקוֹם ; וְלָמָּה נֶאֱמַר דַּיִשׁ ? לוֹמַר לְךָ מַה דַּיִשׁ מְיֻחָד דָּבָר שֶׁלֹּא נִגְמְרָה מְלַאכְתּוֹ וְגִדּוּלוֹ מִן הָאָרֶץ, אַף כָּל כַּיּוֹצֵא בוֹ, יָצָא הַחוֹלֵב וְהַמְגַבֵּן וְהַמְחַבֵּץ שֶׁאֵין גִּדּוּלוֹ מִן הָאָרֶץ, יָצָא הַלָּשׁ וְהַמְקַטֵּף שֶׁנִּגְמְרָה מְלַאכְתּוֹ לְחַלָּה, יָצָא הַבּוֹדֵל בִּתְמָרִים וּבְגְרוֹגְרוֹת שֶׁנִּגְמְרָה מְלַאכְתָּן לְמַעֲשֵׂר (ספרי ; ב״מ פ״ט):

ה׳ כִּי־יֵשְׁבוּ אַחִים יַחְדָּו וּמֵת אַחַד מֵהֶם וּבֵן אֵין־לוֹ לֹא־תִהְיֶה אֵשֶׁת־הַמֵּת הַחוּצָה לְאִישׁ זָר יְבָמָהּ יָבֹא עָלֶיהָ וּלְקָחָהּ לוֹ לְאִשָּׁה וְיִבְּמָהּ׃

כי ישבו אחים יחדו. שֶׁהָיְתָה לָהֶם יְשִׁיבָה אַחַת בָּעוֹלָם, פָּרַט לְאֵשֶׁת אָחִיו שֶׁלֹּא הָיָה בְעוֹלָמוֹ (ספרי ; יבמות י״ז):

יחדו. הַמְיֻחָדִים בַּנַּחֲלָה, פָּרַט לְאָחִיו מִן הָאֵם (שם):

ובן אין לו. עַיֵּן עָלָיו, בֵּן אוֹ בַת אוֹ בֶן הַבֵּן אוֹ בַת הַבֵּן אוֹ בֶן הַבַּת אוֹ בַת הַבַּת (עי׳ יבמות כ״ב):

ו׳ וְהָיָה הַבְּכוֹר אֲשֶׁר תֵּלֵד יָקוּם עַל־שֵׁם אָחִיו הַמֵּת וְלֹא־יִמָּחֶה שְׁמוֹ מִיִּשְׂרָאֵל׃

והיה הבכור. גְּדוֹל הָאַחִים הוּא מְיַבֵּם אוֹתָהּ (ספרי ; יבמות כ״ד):

אשר תלד. פָּרַט לְאֵילוֹנִית שֶׁאֵינָהּ יוֹלֶדֶת:

יקום על שם אחיו. זֶה שֶׁיְּבַם אֶת אִשְׁתּוֹ יִטֹּל נַחֲלַת הַמֵּת בְּנִכְסֵי אָבִיו:

ולא ימחה שמו. פָּרַט לְאֵשֶׁת סָרִיס שֶׁשְּׁמוֹ מָחוּי (יבמות כ״ד):

ז׳ וְאִם־לֹא יַחְפֹּץ הָאִישׁ לָקַחַת אֶת־יְבִמְתּוֹ וְעָלְתָה יְבִמְתּוֹ הַשַּׁעְרָה אֶל־הַזְּקֵנִים וְאָמְרָה מֵאֵן יָבָמִי לְהָקִים לְאָחִיו שֵׁם בְּיִשְׂרָאֵל לֹא אָבָה יַבְּמִי׃

השערה. כְּתַרְגּוּמוֹ — לְתֶרַע בֵּית דִּינָא:

ח׳ וְקָרְאוּ־לוֹ זִקְנֵי־עִירוֹ וְדִבְּרוּ אֵלָיו וְעָמַד וְאָמַר לֹא חָפַצְתִּי לְקַחְתָּהּ׃

ועמד. בַּעֲמִידָה (ספרי):

ואמר. בִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ, וְאַף הִיא דְּבָרֶיהָ בִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ (יבמות ק״ו ; ספרי):

ט׳ וְנִגְּשָׁה יְבִמְתּוֹ אֵלָיו לְעֵינֵי הַזְּקֵנִים וְחָלְצָה נַעֲלוֹ מֵעַל רַגְלוֹ וְיָרְקָה בְּפָנָיו וְעָנְתָה וְאָמְרָה כָּכָה יֵעָשֶׂה לָאִישׁ אֲשֶׁר לֹא־יִבְנֶה אֶת־בֵּית אָחִיו׃

וירקה בפניו. עַל גַּבֵּי קַרְקַע (שם):

אשר לא יבנה. מִכָּאן לְמִי שֶׁחָלַץ שֶׁלֹּא יַחֲזֹר וְייַבֵּם, דְּלָא כְתִיב ״אֲשֶׁר לֹא בָנָה״, אֶלָּא ״אֲשֶׁר לֹא יִבְנֶה״, כֵּיוָן שֶׁלֹּא בָנָה — שׁוּב לֹא יִבְנֶה (יבמות י׳ ; עי׳ ספרי):

י וְנִקְרָא שְׁמוֹ בְּיִשְׂרָאֵל בֵּית חֲלוּץ הַנָּעַל׃ {ס}

ונקרא שמו וגו׳. מִצְוָה עַל כָּל הָעוֹמְדִים שָׁם לוֹמַר ״חֲלוּץ הַנָּעַל״ (ספרי; יבמות ק״ו)׃

יא כִּי־יִנָּצוּ אֲנָשִׁים יַחְדָּו אִישׁ וְאָחִיו וְקָרְבָה אֵשֶׁת הָאֶחָד לְהַצִּיל אֶת־אִישָׁהּ מִיַּד מַכֵּהוּ וְשָׁלְחָה יָדָהּ וְהֶחֱזִיקָה בִּמְבֻשָׁיו׃

כי ינצו אנשים. סוֹפוֹ לָבֹא לִידֵי מַכּוֹת, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר **מיד מכהו**, אֵין שָׁלוֹם יוֹצֵא מִתּוֹךְ יְדֵי מַצּוּת (ספרי)׃

יב וְקִצַּתָּה אֶת־כַּפָּהּ לֹא תָחוֹס עֵינֶךָ׃ {ס}

וקצתה את כפה. מָמוֹן דְּמֵי בָּשְׁתּוֹ, הַכֹּל לְפִי הַמְבַיֵּשׁ וְהַמִּתְבַּיֵּשׁ; אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא יָדָהּ מַמָּשׁ? נֶאֱמַר כָּאן ״לֹא תָחוֹס״, וְנֶאֱמַר לְהַלָּן בְּעֵדִים זוֹמְמִים (דברים י״ט) ״לֹא תָחוֹס״, מַה לְּהַלָּן מָמוֹן אַף כָּאן מָמוֹן (ספרי; עי׳ בבא קמא כ״ח)׃

יג לֹא־יִהְיֶה לְךָ בְּכִיסְךָ אֶבֶן וָאָבֶן גְּדוֹלָה וּקְטַנָּה׃

אבן ואבן. מִשְׁקָלוֹת׃

גדולה וקטנה. גְּדוֹלָה שֶׁמַּכְחֶשֶׁת אֶת הַקְּטַנָּה, שֶׁלֹּא יְהֵי נוֹטֵל בַּגְּדוֹלָה וּמַחֲזִיר בַּקְּטַנָּה (ספרי)׃

יד לֹא־יִהְיֶה לְךָ בְּבֵיתְךָ אֵיפָה וְאֵיפָה גְּדוֹלָה וּקְטַנָּה׃

לא יהיה לך. אִם עָשִׂיתָ כֵּן, לֹא יִהְיֶה לְךָ כְּלוּם (עי׳ שם)׃

טו אֶבֶן שְׁלֵמָה וָצֶדֶק יִהְיֶה־לָּךְ אֵיפָה שְׁלֵמָה וָצֶדֶק יִהְיֶה־לָּךְ לְמַעַן יַאֲרִיכוּ יָמֶיךָ עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לָךְ׃

אבן שלמה וצדק יהיה לך. אִם עָשִׂיתָ כֵּן, יִהְיֶה לְךָ הַרְבֵּה׃

טז כִּי תוֹעֲבַת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ כָּל־עֹשֵׂה אֵלֶּה כֹּל עֹשֵׂה עָוֶל׃ {פ}

יז זָכוֹר אֵת אֲשֶׁר־עָשָׂה לְךָ עֲמָלֵק בַּדָּרֶךְ בְּצֵאתְכֶם מִמִּצְרָיִם׃

זכור את אשר עשה לך. אִם שִׁכַּחְתָּ בְּמִדּוֹת וּבְמִשְׁקָלוֹת חֲזֵי דּוֹאֵג מִגְּרוּי הָאוֹיֵב, שֶׁנֶּאֱמַר (משלי י״א) ״מֹאזְנֵי מִרְמָה תּוֹעֲבַת ה׳״, וּכְתִיב בַּתְרֵיהּ ״בָּא זָדוֹן וַיָּבֹא קָלוֹן״ (תנחומא)׃

יח אֲשֶׁר קָרְךָ בַּדָּרֶךְ וַיְזַנֵּב בְּךָ כָּל־הַנֶּחְשָׁלִים אַחֲרֶיךָ וְאַתָּה עָיֵף וְיָגֵעַ וְלֹא יָרֵא אֱלֹהִים׃

אשר קרך בדרך. לְשׁוֹן מִקְרֶה; דָּבָר אַחֵר — לְשׁוֹן קֶרִי וְטֻמְאָה שֶׁהָיָה מְטַמְּאָן בְּמִשְׁכַּב זְכוּר; דָּ״אַ — לְשׁוֹן קֹר וְחֹם, צִנָּנְךָ וְהִפְשִׁירְךָ מֵרְתִיחָתְךָ, שֶׁהָיוּ כָּל הָאֻמּוֹת יְרֵאִים לְהִלָּחֵם בָּכֶם וּבָא זֶה וְהִתְחִיל וְהֶרְאָה מָקוֹם לַאֲחֵרִים; מָשָׁל לְאַמְבָּטִי רוֹתַחַת שֶׁאֵין כָּל בְּרִיָּה יְכוֹלָה לֵירֵד בְּתוֹכָהּ, בָּא בֶן בְּלִיַּעַל אֶחָד קָפַץ וְיָרַד לְתוֹכָהּ, אַע״פִּ שֶׁנִּכְוָה הֵקֵרָהּ אוֹתָהּ בִּפְנֵי אֲחֵרִים (תנחומא)׃

ויזנב בך. מַכַּת זָנָב, חוֹתֵךְ מִילוֹת וְזוֹרֵק כְּלַפֵּי מַעְלָה (תנחומא)׃

כל הנחשלים אחריך. חַסְרֵי כֹּחַ מֻחְמֶּמֶת חֻטְאָם, שֶׁהָיָה הֶעָנָן פּוֹלְטָן (תנחומא)׃

ואתה עיף ויגע. עָיֵף בַּצָּמָא, דִּכְתִיב ״וַיִּצְמָא שָׁם הָעָם לַמָּיִם״ (שמות י״ז) וּכְתִיב אַחֲרָיו ״וַיָּבֹא עֲמָלֵק״׃

ויגע. בַּדָּרֶךְ׃

ולא ירא. עֲמָלֵק **אלהים** מִלְּהָרַע לְךָ׃

יט וְהָיָה בְּהָנִיחַ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ | לְךָ מִכָּל־אֹיְבֶיךָ מִסָּבִיב בָּאָרֶץ אֲשֶׁר יְהוָה־אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לְךָ נַחֲלָה לְרִשְׁתָּהּ תִּמְחֶה אֶת־זֵכֶר עֲמָלֵק מִתַּחַת הַשָּׁמָיִם לֹא תִּשְׁכָּח׃ {פ}

תמחה את זכר עמלק. מֵאִישׁ עַד אִשָּׁה מֵעוֹלֵל וְעַד יוֹנֵק מִשּׁוֹר וְעַד שֶׂה (שמואל א ט״ו), שֶׁלֹּא יְהֵא שֵׁם עֲמָלֵק נִזְכָּר אֲפִלּוּ עַל הַבְּהֵמָה, לוֹמַר בְּהֵמָה זוֹ מִשֶּׁל עֲמָלֵק הָיְתָה (פסיק׳ זוטר׳)׃